

סנהדרין יד

משה שווערד

1. ספר שערים מצויינים בהלכה

דף יד. וסמך שם חמשה זקנים כו'. כבר העיר במרגליות הים דהחמשה זקנים שנמנו כאן, הן אותם דאמרי עליהו במס' יבמות (סב:) דלאחר שמתו תלמידי רע"ק נשתכחה תורה מישראל, והיה העולם שמש, עד שבא רע"ק אצל רבותינו שבדרום ושנאה להם, ר"מ ור' יהודה ור' יוסי ור' שמעון ור"א בן שמוע, אלא דהתם מנה ר' יוסי קודם ר' שמעון, והכא להיפך. ונראה דהמעשה דהתם היתה קודם, דמתחילה היה העולם שמש, ורע"ק שנאה להם, ואח"כ הסמיכם ריב"ב, דאי סמכם קודם למה אמרו שם דהיה העולם שמש. ועוד דהכא קרי להו זקנים. ואין לומר דמהתם מוכח דהיה כבר מוסמכים, שקרא להם רבותינו שבדרום, דאפשר דעל שם העתיד אמרי כן. ובערוך לנו

2. ספר בניהו בן יהוידע על סנהדרין דף יד/א

גזרה המלכות על ישראל כל הסומך יהרג. הא דגזרו רק על הסמיכה, משום דבר זה חשבו דיכולים לבטלו לגמרי עד עולם כיון דעתה אין סומכין מחדש, אז סמוכין הישנים ימותו וממילא תבטל דיני קנסות דאין דנים אלא הנסמכים וליכא נסמכים, אבל שאר דינים אם יגזרו עליהם שלא ידונו אין גזרתם קיימת לעולם. כי אחר דור זה ימות הקיסר ותבטל הגזרה, ויחזרו ידונו בהם, כי תורה מונחת בקרו וזית ואינם בטלין הדינים שלה:

3. ספר בניהו בן יהוידע על סנהדרין דף יד/א

ודע הא דלא הלך ר' יהודה בן בבא למלכות אחרת לסמוך שם, מפני שהיה זקן וחולני ולא היה לו כח לילך למלכות אחרת. וכפי הנראה היה חוק ומשפט הסמיכה כך, שהסומך יאמר תחלה לנסמך כל דיני קנסות והלכותיהן, ואחר כך יאמר לו רבי תתקרי והרשות נתונה בידך לדון דיני קנסות, ומאחר שמסדר לו כל דיני קנסות היה צריך לשהות עמו הרבה, ולא גי לעשות לו הסמיכה בדברים אלו בלבד, רבי תתקרי ורשאי אתה לדון דיני קנסות:

4. ספר מרגליות הים

ב. ויעוין בס' חסידים מק"נ סי' תשע"ו שכ' כן ריב"ב שמסר עצמו והנסמכים שאלמלא שעשה כן נשתכחו דיני קנסות מישראל, וראה שם סי' רנ"א שהביא שני תלמידים היו בעיר אחת והיו הגוים הורגים את היהודים בעבור שלא היו רוצים להשתמד ואלו שני בחורים נסתרו במחבוא ולא היו גוים יודעים ובלילה היו יכולים לברוח, אמר אחד אצא כדי שיהרגוני על קידוש השם (ובפשיעה) [ובפסיאה] אחת אבוא בגן עדן שהרי ר"ח בן תרדיון דרש ברבים ונשרף, וחבירו אמר אם יבואו עלי אהרג אבל לא אצא אליהם שהרי ריב"ק אמר לרחב"ת תמיה אני אם לא נשרף הוא וס"ת עמו, ור' יהודה בן בבא סמך בין שתי עיירות שלא יהא נודע, ועוד פן ישתכחו הדינים.

5. ספר שערים מצויינים בהלכה

הריני מוטל לפניהם כאבן שאין לה הופכים. כתב הר"ן במס' שבת (כב: מדפי הרי"ף) דהא דאמרי' שבשעת הגזירה יהרג ואל יעבור אפי' אערקתא דמסאני, לא אמרו כן אלא היכא דגזרו לעבור על מצות ל"ת, אבל היכא דגזרו לבטל מ"ע מותר כיון שאינו עובר בידים, ועוד שהם יכולים לבטלה ממנו בע"כ שיניחוהו בבית האסורין ותבטל מאליה. ובכסף משנה (יסוה"ת פ"ה ה"א) הקשה, והרי ר' יהודה בן בבא מסר נפשו כדי לסמוך זקנים, ור' חנינא בן תרדיון מסר נפשו כדי לעסוק בתורה [עי' במס' ע"ז יח.], ובמדרש איתא [כ"ה במכילתא יתרו פ"כ-ו] מה לך יוצא ליסקל על שנטלתי לולב, מה לך יוצא ליצלב על שמלתי את בני כו', ואין לומר מדת חסידות

שנו כאן, אלא משמע דעפ"י הדין היו עושים כן כו' עי"ש. ועי' בתשו' שכות יעקב (ח"ב סי' קו) דמדינא א"צ למסור נפשו ואם יכול לברוח יברח, אבל אם רוצה להחמיר על עצמו ולמסור נפשו לקדש השם ברבים שממנו ילמדו אחרים לעשות זכור לטוב, ולא מיקרי מאבד עצמו לדעת. ונעלם ממנו דברי הכסף משנה, וכבר תמה עליו בתשו' מנחת אלעזר (ח"א סי' עג), ועוד הקשה שהוא סותר עצמו למש"כ בספרו עיון יעקב כאן, דר' יהודה בן בבא היה חייב למסור נפשו, ולכן לא ברח, כיון דבשעת הגזירה צריך למסור נפשו אף אערקתא דמסאני, ועי"ש מה שהאריך בענין זה.

6. ספר דרך ים

א) מה עשה ר' יהודה בן בבא וכו' - העיון יעקב כתב דהותר לו לסכן את עצמו משום שהיה שעת השמד, ויל"ע דהא אין שום מצוה או חיוב לסמוך ויכול שלא לסמוך ולא להסתכן, ואפי' את"ל שהוא בכלל מצות שופטים ושוטרים תתן לך וגו' מ"מ הא שיטת הרשב"א (עי' לקמן עד: אות א) דעל ביטול עשה אי"צ למסור נפשו אפי' בשעת השמד (ובכס"מ פ"ה מיסה"ת ה"א הוכיח באמת מכאן דאף על עשה צריך למסור עצמו) ואפשר ליישב לפמש"כ הכס"מ (פ"ה מיסה"ת ה"ד) דאפי' לרמב"ם דס"ל דהיכא שהדין יעבור ואל יהרג אסור להחמיר על עצמו מ"מ אם הוא אדם גדול וחסיד וכו' רשאי לקדש את השם ולמסור עצמו וכו' (ועי' מה שיבואר לקמן עד: אות ח), וע"ע בספר חסידים (אות תקנה) שכתב דסיכן עצמו משום דאל"כ היו מתבטלים דיני קנסות לגמרי (ועי' מש"כ בגיטין נו. אות א).

7. ספר שערים מצויינים בהלכה

לא זזו משם עד שנעצו בו שלש מאות לונביאות של ברזל ועשאוהו ככברה. נראה דשלש מאות דהכא לאו דוקא, וכזה איתא במס' חולין (צ:): תפוח היה באמצע המזבח פעמים היה עליו כשלש מאות כור, אמר רבא גוזמא, ופרש"י מילתא בעלמא ולא דוקא דמעולם לא הגיע לשלש מאות, ועו"ש איתא בגמ' בג' מקומות דברו חכמים בלשון הבאי כו', ונמנו עליה שלש מאות כהנים כו', ושלש מאות כהנים מטבילין אותה כו', דכל זה

8. ספר שערים מצויינים בהלכה

סמכיה רע"ק ולא קיבלו. פרש"י לפי שעדיין היה בחור. ובהגה' מהריעב"ץ מפרש, לא שהיה צעיר לימים, אלא שלא היה נשוי. ונ"ל הטעם, דבחור אין מחשבותיו ודרכיו סדורות וממילא לא נתקבל אצל העם הסמיכה שקיבל, דאיתא במס' יבמות (סג.) כל אדם שאין לו אשה אינו אדם. ובעין יעקב כתב דלא קיבלו דאכתי הוה יניק. ועי' בשו"ע (חו"מ סי'

9. תורת חיים מסכת סנהדרין דף יד עמוד א

אין סמיכה בחוץ לארץ. טעמא דמלתא נראה לפי שהסמיכה נמשכת איש מפי איש עד משה רבינו שנתן הקב"ה את רוחו עליו והוא סמך את יהושע וזקנים ונתן מרוחו עליהם וזקנים לאחרים ואחרים לאחרים כמו שכתב הרמב"ם ז"ל בפ' ד' מהלכות סנהדרין נמצא שכל הסומך את חבירו משפיע עליו קצת מרוח הקדש הבא ונמשך עליו ממנו יתברך ונראה דלהכי הדיינים הסמוכים נקראים אלהים לפי שקבלו השפע הבא מאת הא-להים איש מפי איש עד משה רבינו אשר נתן השם את רוחו עליו ולכך אין סמיכה בחוצה לארץ לפי שאין השכינה שורה על האדם בחוצה לארץ כדאיתא בפרק אלו מגלחין דפתח רבי אבא עליה דרב הונא ואמר ראוי היה רבינו שתשרה עליו שכינה אלא שבבל גרמה לו ואם כן אין שפע רוח הקדש חל על הנסמך בחוצה לארץ.

10. ספר מרגליות הים

ח. אריב"ל אין סמיכה בבבל. ע' ברכות ס"ג ב דילפו שאין מעברין השנה אלא בא"י מדכתיב כי מציון תצא תורה וגו' ובירו' בכורים פ"ג סה"ג שאין ממנים זקנים בחו"ל כו', ובתו"ח כ' נראה

11. ספר שערים מצויינים בהלכה

לא הוה מסתייעא מילתא. פרש"י כשהיו אצלו לא היה מוצא שנים שיצטרפו עמו לסומכו, ואנן תלתא בעינן. וכתב בחמרא וחיי, דנראה מדברי רש"י דס"ל דשלשתן סמוכין בעינן, דאם איתא דבחד סמוך סגי, וכי לא היה ר' יוחנן מוצא שנים אחרים שיצטרפו עמו. וכ"כ מפורש ביד רמה, דכשהיו אצלו לא היו שנים סמוכין מצויין אצלו להצטרף עמו כדי לסמכן. אבל הרמב"ם (סנהדרין פ"ד ה"ג) כתב, ואין סומכין אלא בשלשה, והוא שיהיה אחד מהן סמוך מפי אחרים. וכ"כ בחי' הר"ן (ד"ה ר' יהודה), ומביא ראיה מהא דאמרי' לעיל ר"י בן בבא איניש אחריני הוה בהדיה, והאי דלא חשיב ליה משום כבודו דר"י בן בבא, ואי בעי ג' סמוכין אמאי לא חשיב להו בהדיה, כיון שהם חכמים גדולים וסמוכין כמוהו, ומאי חולשיה הו"ל לר"י בן בבא אי חשיב להו בהדיה, אלא ודאי לא היו סמוכין ולא מנה להו משום כבודו. וראיה זו כתב נמי

במאירי וברדב"ז (שם). ובחמרא וחיי כתב, דאפשר דהרמב"ם מפרש לא הוה מסתייעא מילתא, שכשהיה רוצה לסומכם לא היו הם נמצאים אצלו, וכשהיו נמצאים אצלו היה בא לר' יוחנן איזה דבר ולא היה יכול לסומכם. וכ"כ בתורת חיים דהרמב"ם מפרש שהיתה השעה נטרפת. וכן פרש"י במס' ב"מ (פה:) אהא דאמרי' דרבי הוה קא מצטער למסמכיניה לשמואל ולא אסתייעא מילתא, שהיתה השעה נטרפת או לא היו חכמים נאספים. ובישבב סופר ציין להא דאמרי' במס' ב"ק (פ:) דלת הננעלת לא במהרה תפתח, ואמר מר זוטרא סמיכה, ופי' בשטמ"ק בשם גאון, דהיכא דנמנו על חכם אחד לסמכו ולקריתו רבי וננעל הדלת לא במהרה תפתח, לא מתרמי מילתא למסמכיה אלא ע"י הדחק. והא דס"ל להרמב"ם דבעינן אחד סמוך, מפרש הגרי"ז מבריסק, דמדין ב"ד האמור בסמיכת זקנים היה סגי בג' הדיוטות, וא"צ סמוכים, והא

12. ספר בניהו בן יהודע על סנהדרין דף יד/א

שם לעולם הוי קבל וקיים, פירש רש"י קבל אפלי, רוצה לומר שפל, וי"ל למה לא אמר בפרוש שפל. ונ"ל אמר קבל שיש בזה הלשון תרתי לשון קבלה ולשון שפלות. לרמז שהשפלות הוא מקבל אותה ברצונו, ולא שהוא מוכרח להיות שפל בשביל איזה פניה שיש לו בזה דמכרחתו לכך...

ובני ידידי כה"ר יעקב נר"ו פירש שהחכם נקרא תמיד בשם תלמיד חכם, להורות אע"פ שלמד תורה הרבה לא ישבע מן הלימוד, ולא יאמר כבר נעשיתי רבי וחכם גמור, אלא כל ימיו ישתדל ללמוד מאחרים שיעשה עצמו בסוג תלמיד, וזהו שאמר הוי קבל וקיים, תהיה בסוג המקבלים שצריך לקבל דברי תורה מאחרים, ובוזה יהיה למודך קיים בידך, שאם תחשוב נשלמת בחכמה ואין צריך אתה לקבל עוד, נמצאת מתגאה, ואז אין למודך קיים בידך, עד כאן דבריו נר"ו:

13. חידושי אגדות למהר"ל סנהדרין דף יז עמוד א

אין אדם עולה לגדולה וכו'. פי' כי הוא יוצא מן השם הראשון אשר היה קודם עליו שלא היה עליו שם של (קדושה) גדולה ועכשיו עליו שם של גדולה וכאלו היה אדם אחר לגמרי, ומאחר שהיה כאלו אדם אחר מוחלין לו עונותיו, או שנושא אשה ונשיא שעולה לגדולה וגר שנתגייר...

והעולה לגדולה מתחלה לא נחשב רק אדם יחידי, וכאשר עולה לגדולה נחשב כמו כלל לא אדם פרטי, שהרי אמרו מכאן שהמלך הוא כמו כל העם וכמו שפי' רש"י בפרשת חקת על ואשלח מלאכים ממדבר קדימות. ועוד יש בזה מה שאמרו שהעולה לגדולה מוחלין לו עונותיו, כי העולה לגדולה מתרומם ומתעלה, ודבר זה הוא הכפרה ומחילה אליו כי החטא הוא באדם מצד החומר, והשפלות לאדם ג"כ מצד החומר. וכאשר עולה לגדולה הוא מתעלה מן החמרי, ודבר זה הוא הכפרה ומחילה לאדם מן החטא שהם מצד החומר. וכן הגוי הוא מתעלה אל מדריגות ישראל, ובוזה יש לו התעלות מן החטא. ומי שנושא אשה מתעלה אל מדריגה שהוא חבור זכר ונקבה, ובוזה יש לו סלוק החטא. והבן אלו ג', נשיא שהעולה אל הגדולה מצד אחד, וגוי שנעשה [גר] מצד אחד, ונושא אשה שהוא חבור זכר ונקיבה והבן זה. ואל יקשה לך שא"כ לא יהיה חטא בנשיא, דבר זה כי כל אדם הוא בעל גוף ויש בו חטא, רק כאשר עולה לגדולה מצד שהוא עולה לגדולה מתעלה מן החטא כי בזה שעולה לגדולה מתעלה מפחיתות החומר, ובוזה מסולק החטא ממנו. ודבר זה רמזנו במקום אחר ג"כ ביבמות (ק"ח א) אצל לכן נשבעתי לבית עלי בזבח ומנחה אינו מתכפר אבל מתכפר בתורה ובגמילות חסדים.

14. מהרש"א חידושי אגדות מסכת סנהדרין דף יד עמוד א

א"כ מוחלין כו'. דאין פוסקין לאדם גדולה אלא מן השמים כדאמר פרק הספינה אפילו ריש גרותני משמיא מוקמי ליה שנאמר והמתנשא לכל לראש ואי לאו דמוחלין לו עונותיו לא הוה מוקמי ליה משמיא וק"ל:

15. תוספות מסכת סנהדרין דף יד עמוד ב

מתני' דלא כי האי תנא - תימה אי משום דמתני' לא חשיבא מלך וכהן גדול ה"נ אשכחן גבי אין מוסיפין על העיר דבעינן מלך ונשיא ואורים ותומים וב' תודות ושיר כדתנן בפ"ב דשבועות (דף יד.) וכן גבי מוציאין למלחמת הרשות דבעינן מלך ומשוח מלחמה כדאמר בגמ' (דף טז.) וי"ל דבכל הנהו לא חשיב כולהו מיילי אלא שבעים וא' לחודיהו אבל הכא דסגי בג' או בה' אם איתא דצריך מלך וכהן גדול הוה ליה למיתני בהדיא.

16. עורך השולחן העתידי - הלכות ממרים סימן סז

ו. ועוד כתב בדין ז' מצאן חוץ למקומן והמרה עליהן פטור, שנאמר: וקמת ועלית אל המקום, מלמד שהמקום גורם עכ"ל. הכי תניא בפ"ק דסנהדרין (יד:), מצא הזקן ממרא את הב"ד הגדול אבית פאגי והמרה עליהן יכול יהא חייב מיתה ת"ל: וקמת וגו', ופירש"י בית פגי מקום לפניו מן חומת העיר ונדון כירושלים לכל דבריו עכ"ל, כלומר אפילו לא יצאו מירושלים כיון שאינן על מקומן בלשכת הגזית אין המראתו המראה.

ז. ולכאורא משמע דווקא אבית פגי שהוא רחוק מן המקדש, אבל אם ישבו בהר הבית המראתו המראה וחייב מיתה, אבל מדברי הרמב"ם שכתב מצאן חוץ למקומן משמע להדיא דכל שחוץ למקומן אינו חייב מיתה, ורש"י ז"ל פי' שם יותר מפורש וז"ל מצאן זקן ממרא לסנהדרין חוץ ללשכת הגזית וכו' עכ"ל, הרי מפורש דכל שחוץ ללשכת הגזית פטור, ולפי"ז למה נקיט בית פגי הא אפילו קודם זה פסול.

ח. ויראה לי דלרבותא נקיט, דמשום דבית פגי הוא המקום האחרון של ירושלים, דחוץ לתומת בית פגי אינו ירושלים כדתנן במנחות (עח:), השוחט את התודה ולחמה

חוץ לחומת בית פגי לא קידש הלחם, והיה שם לפעמים מקום קביעות לב"ד הגדול כדמוכח בסנהדרין שם, דתניא מצאן אבית פגי והמרה עליהן כגון שיצאו למדידת עגלה ולהוסף על העיר ועל העזרות וכו', ובשבועות (טו:) מבואר שבעת שהוסיפו על העיר היו שוהין שם זמן מה ב"ד הגדול, ולפי"ז ה"ק לא מיבעיא במקום שאינו מקום קביעות כלל, אלא אפילו בית פגי שכעין מקום קביעות הוא לפרקים והייתי אומר דגם זה חישב כמושב ב"ד והמראתו המראה קמ"ל דאינו כן, דכל שלא בלשכת הגזית אין המראתו המראה, והטעם נראה דכיון דעיקר חששת התורה הוא בשביל מחלוקת ושלא במקומן אין דבריהם נשמעים כל כך שע"ז יתרבה המחלוקת.

17. דף על הדף סנהדרין דף יד עמוד ב

בגמ': וקמת ועלית אל המקום - מלמד שהמקום גורם. ובתוס' (ד"ה מלמד וכו') הקשו הא במעשר שני כתיב נמי מקום ומעשר שני נאכל בכל העיר. ע"כ.

וכתב בספר נחלת יעקב יהושע (פר' שופטים) ליישב בזה: ונראה ליישב ולחלק דלכאורה יש לדקדק כיון דעיקר הלימוד מקרא אל המקום דהמקום גורם א"כ לאיזה צורך מביא תחילת הפסוק וקמת ועלית, אך י"ל דכוונת הש"ס כמו דאיתא בסנהדרין פ"ז וקמת מבי"ד ועלית מלמד שבית המקדש גבוה מכל ארץ ישראל, וארץ ישראל גבוה מכל הארצות, אל המקום מלמד שהמקום גורם, מבואר דהמקום גורם קאי על ועלית היינו בית המקדש, אבל במעשר שני בפ' ראה כתיב והלכת אל המקום ולא כתיב ועלית שפיר נאמר דחשיבות המקום הוא בכל העיר.

ועי' תוס' ב"ב (דף כ"א) ד"ה כי מציון תצא תורה דאיתא בספרי למען תלמד ליראה וגו' גדול מעשר שני שמביא לידי תלמוד, לפי שהיה עומד בירושלים עד שיאכל מעשר שני שלו והיה רואה שכולם עוסקים במלאכת שמים

ובעבודה גם הוא מכוין ליראת שמים ועוסק בתורה ע"ש, ובש"ס שם התקינו שיהו מושיבין מלמדי תינוקות בירושלים, ולפי"ז עיקר חשיבות המקום קאי על עיר ירושלים.

ואפשר לכוין זה בתירוץ התוס' שכתבו דגבי סנהדרין לא מקרי מקום אלא לשכת הגזית סמוך למחנה שכינה, ולכאורה טעמא בעי, ולפי מ"ש י"ל משום דכתיב וקמת ועלית, דקאי על בית המקדש ודו"ק.

18. בגמ': וקמת ועלית אל המקום מלמד שהמקום גורם.

בשם משמואל (מקץ, חנוכה) מבאר מה שאמרו במסכת שבת (כ, ב) 'לשנה אחרת קבעום ועשאום ימים טובים בהלל ובהודאה'. וקשה, למה המתינו עד השנה האחרת ולא קבעו תיכף כשראו הנס. אך באמת מצינו שם (כג, א) שהגמרא מקשה, והיכן ציונו על הדלקת נרות חנוכה. ותירצו מלא תסור.

והנה הגמרא כאן דורשת, 'וקמת ועלית אל המקום - מלמד שהמקום גורם'. על פי זה יש לומר דדוקא כשהסנהדרין בלשכת הגזית יש בתקנתם משום לא תסור, אבל אם אין התקנה שם, אין בכך משום לא תסור. מעתה ניתן להבין מדוע קבעום רק לשנה האחרת, שהרי אמרו במסכת יבמות (יז, ב) שטבול יום לא יכנס למחנה לויה, ולשכת הגזית היתה בחיל והחיל הוא מחנה לויה, ואם כן לא היה יכולים באותה שנה ליכנס ללשכת הגזית שבאותה שנה היו כולם טמאי מתים, ואם היו מתקנים באותה שנה לא היה בזה משום לא תסור, ועל כן המתינו לשנה הבאה.